

UN FONS CATALA A LA BIBLIOTECA DE MONTPELLER

UNA COL·LECCIÓ INCONEGUDA
D'IMATGERIA POPULAR

PER

PAU VILA

BARCELONA

1937

UNA COL·LECCIÓ INCONEGUDA
D'IMATGERIA POPULAR

Tallers Gràfics HOSTENCH
Còrsega 231-233 - Barcelona

UN FONS CATALA A LA BIBLIOTECA DE MONTPELLER

UNA COL·LECCIÓ INCONEGUDA
D'IMATGERIA POPULAR

PER

PAU VILA

BARCELONA

1937

R. 22602

*Extret del Butlletí del
Centre Excursionista de
Catalunya, número 499*

El fons Vallat

Dos escriptors rossellonesos, Joan Amade i Josep Sebastià Pons, en les notes bibliogràfiques dels seus llibres respectius sobre història de la literatura catalana (1) ens havien remarcat l'existència d'una col·lecció de goigs catalans en un «fons Vallat» de la Biblioteca municipal de Montpeller. En trobar-nos en aquesta ciutat durant uns dies del novembre darrer, per a retre homenatge junt amb l'amic Josep Carbonell en nom de Catalunya a la memòria de l'historiador de Jaume I, el Baró de Tourtoulon, amb motiu del centenari de la seva naixença, aprofitàrem l'avinentsa per documentar-nos respecte al contingut d'aquell aplec de cànctics populars per la relació que tenen amb la imatgeria estampada de casa nostra.

En l'amable companyia del propi Joan Amade i del Conseller municipal Jean Azéma, visitàrem la Biblioteca esmentada, on fórem agradablement atesos pel seu personal i d'una manera particular pel sots-bibliotecari Pierre Virecque (2). Una visita ràpida a les sa-

(1) AMADE: *Origines et premières manifestations de la Renaissance littéraire en Catalogne au XIX.e siècle*, 1924.—PONS: *La Littérature catalane en Roussillon au XVII.e et au XVIII.e siècle*, 1929.

(2) Després Pierre Virecque ens ha tramès amablement les còpies fotogràfiques dels originals per a la il·lustració d'aquest treball; la qual cosa li agraïm, cordialment.

les Vallat ens féu veure la importància bibliogràfica d'aquest fons. Es tracta d'una biblioteca especialitzada en llibres d'història, de literatura, de bibliofília, de filologia, etc., entre els quals destaquen els concernents als països de llengua d'oc, i els impresos a Catalunya. Té un catàleg propi de més de dotze mil títols, entre els quals hi ha una abundor extraordinària d'opuscles i de tiratges a part, menudències sovint difícils d'aconseguir que, per aquesta raó, són d'un gran interès bibliogràfic. Ens foren mostrats exemplars raríssims, incunables, manuscrits catalans, bellíssimes enquadernacions d'època, i entre aquestes uns volums de la biblioteca donada per Pere d'Aragó al monestir de Poblet, dispersada després de l'any 1835. Els assenyaem a Eduard Toda, que es desviu a aplegar de nou els «Pere d'Aragó» al recinte de la gòtica biblioteca pobletana.

No teníem pas temps per a formar-nos concepte ni aproximadament de l'interès de tot aquell fons i, especialment, del contingut llenguadocià i català. Com sigui, però, que n'hi ha un catàleg imprès i que ens oferiren trametre'n un exemplar a Barcelona a demanda de la Biblioteca de Catalunya, la possibilitat pròxima de poder conèixer millor el contingut de la biblioteca Vallat ens féu insistir en els nostres propòsits de veure l'aplec de goigs, motivador de la troballa bibliogràfica. Se'ns aconsellà que per tractar-se de molts volums fóra millor consultar el catàleg-fitxer de la Biblioteca per tal d'escollir els que ens semblassin més adients al nostre interès.

Amb les capsas de fitxes a la mà, els nostres propòsits es complicaren: no sols hi trobàrem l'anotació de volums de goigs (goigs, gozos, goccius), sinó que tinguérem l'agradable sorpresa de veure-hi inscrits diversos reculls de *Imagerie populaire espagnole*. La qualificació d'espanyola no ens va enganyar pas; sabem per experiència que fora els romanços - que més aviat són literatura que imatgeria - la majoria de la producció iconogràfica popular de la Península és catalana, encara que sigui amb text castellà. Aquesta troballa inospitada ens féu deixar de banda, pel moment, els volums d'aquells càntics populars. Per a nosaltres, i àdhuc per a la bibliografia catalana, podia tenir un major interès aquesta col·lecció de fulls populars inconeguda, puix que des de mitjans del segle passat hi ha hagut nombrosos gogistes i en canvi han estat escassos els aplegadors dels altres papers; altrament, molts d'aquests papers desapareixien, retallats o malmesos, en mans de la mainada. La satisfacció que ens produïa la troballa mogué el personal de la Biblioteca a servir-nos d'un cop tots els volums

d'imatgeria *espagnole* junt amb altres de goigs. En una de les sales de la Biblioteca del donador, ens anaren apilant els grossos llibres facticis per tal que ens trobéssim amb més llibertat que a la sala de lectura per fullejar-los.

Tantost començarem a obrir els volums la nostra sorpresa pujà de to i es convertí en veritable alegria; Charles de Vallat era, alhora que un bibliòfil meritíssim, un dels primers col·leccionistes d'imatgeria popular al qual interessaven tots els papers que l'art i la literatura humils del poble havien inspirat. Efectivament, davant dels nostres ulls, un xic astorats, les nostres mans un poc nervioses anaven fent passar ultra els goigs, aplecs d'estampes, d'auques, de soldats, de ventalls, de cobertes de cartipàs i de paper de fumar, tot el qual constitueix el ram de la iconografia popular catalana.

El temps era breu per a veure tant de material aplegat. Calia fullejar-ho més metòdicament, per bé que la nostra estada a Montpeller era de breus dies i comportava ocupacions molt distanciades dels estudis d'imatgeria folklòrica. En el nostre viure quotidià, entre les activitats professionals, solem esmerçar els nostres ocis de geògraf als estudis imatgers. En aquell viatge ràpid al Llenguadoc, sense marge per a l'oci, treguérem temps del temps per tal de dedicar unes hores a prendre notes i poder redactar amb elles una descripció provisional d'aquests fons d'imatgeria, del qual no hi havia fins ara més notícia que les indicacions bibliogràfiques referents al fons de goigs donades pel nostre acompanyant Joan Amade i el seu conomarcà el poeta i escriptor Josep Sebastià Pons, les quals indicacions havien passat desapercibudes als nostres bibliògrafs i bibliòfils. A fi que la nostra troballa pugui ésser profitosa als estudiosos i col·leccionadors d'imatgeria popular hem cregut que fóra bo publicar les notes preses acompanyades de les aclaracions convenients. Val a dir, però, que per la nostra part aquesta publicació no té més valor que el de fer fixar l'atenció en aquest aplec i donar una lleugera orientació respecte al seu contingut. Amb tot, confiem que la nostra aportació podrà servir algun dia a qui vulgui analitzar i estudiar aquest fons popular amb més calma i major preparació que nosaltres.

El present informe té per objecte informar al Consell de Govern de la Diputació de Barcelona sobre el resultat de l'aplicació de les condicions de concessió d'ajuts econòmics establertes en el Decret de 19 de Juny de 1937, i sobre les mesures que s'han pres per a la seva aplicació. Per a això, s'ha procedit a l'elaboració d'un estudi detallat de les condicions de concessió d'ajuts econòmics establertes en el Decret de 19 de Juny de 1937, i a la seva aplicació a les sol·licituds presentades fins al dia 31 de Desembre de 1937. Els resultats d'aquesta aplicació són els que es presenten a continuació.

El Decret de 19 de Juny de 1937 estableix les condicions de concessió d'ajuts econòmics per a les empreses que s'han afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que són les següents:

1. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937.
2. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
3. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
4. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
5. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.

Les condicions de concessió d'ajuts econòmics establertes en el Decret de 19 de Juny de 1937 són les següents:

1. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937.
2. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
3. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
4. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
5. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.

Les condicions de concessió d'ajuts econòmics establertes en el Decret de 19 de Juny de 1937 són les següents:

1. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937.
2. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
3. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
4. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.
5. Que l'empresa sigui propietària d'una indústria o d'un establiment que estigui afectat pel decret de 19 de Juny de 1937, i que hagi estat afectada pel decret de 19 de Juny de 1937.

ESTAMPA, DE MIG FULL, D'EDITOR DESCONEGUT, PINTADA AL BAC AMB NEGRE, SALMÓ I VERMELL. EL TEMA ÉS ÚNIC DINS LA IMATGERIA CATALANA

Grandària: 31 x 21 cm.

La col·lecció d'imatgeria catalana

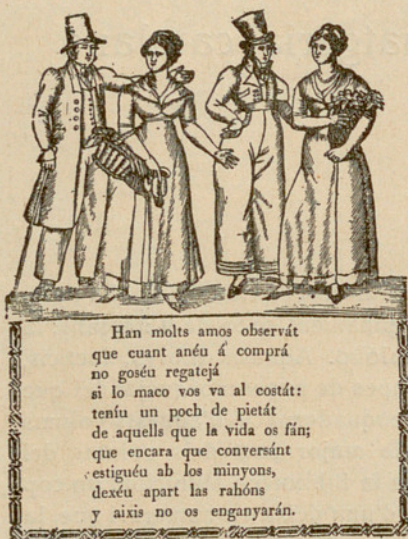
Els volums que hem vist són trenta-dos, en els quals hi ha aplegats, segons un càlcul fet ràpidament, prop de 9.300 fulls; la gran majoria són infòlio i a gran infòlio. Aquests llibres, facticis, estan relligats amb llom de pell i tapes de paper mosquejat del que s'usava per a carpetes i llibretes. L'enquadració d'aquests volums fou encarregada, alhora que la de la major part dels volums del fons Vallat, per l'administració de la Biblioteca Municipal un cop s'hagué ordenat la donació a base d'una deixa en numerari que la completava. Hom diu que les factures de relligador en total pujaren uns 30.000 francs.

Per a la descripció sumària dels diversos volums, els presentarem en dos apartats: un que comprendrà la imatgeria pròpiament dita i l'altre, els goigs. Els volums que es refereixen al primer agrupament els descriurem segons l'ordre de la numeració del catàleg general de la Biblioteca Municipal; en quant els del segon també els anotarem pel mateix ordre, però sols descriurem els volums dels quals poguérem considerar llur contingut. Donem, encara, abans de la indicació bibliogràfica, el número corresponent del susdit catàleg amb una V al davant indicadora del fons del qual prové i a continuació el número del Catàleg Vallat entre parèntesis.

Els fulls pròpiament iconogràfics

V. 4523 (5534). *Images petites populaires espagnoles (sujets religieux)*.—Volum in-quarto amb 230 estampes.

Les estampes són de les de quatre en un full en gran infòlio, compostes, en general, amb el boix d'un goig enquadrat per una orla de composició, dividides, però, per la meitat; potser per a fer-ne

Vendes en la Librería de Pedro Fullà,

en la calle de la Librería.

Un full de Pere Fullà, per a ventalls, desconegut

(Grandària de l'original, 30 x 21 cm.)

ventalls. El text, breu, ultra el nom del sant dona alguna indicació local o d'advocació. La majoria porten peu d'impremta barceloní, però n'hi ha també d'impresos a Manresa, Cervera, Palma de Mallorca i Maó. Estan ordenades alfabèticament per llur representació hagiogràfica. Hom hi troba intercalades algunes làmines gravades al coure, de procedència diversa, generalment forastera, cadascuna de les quals inicia alguna de les representacions dels gravats en fusta.

V. 8957 (5533). *Imagerie populaire espagnole*.—Dos volums petit infòlio que sumen en conjunt 431 fulls, les quatre cinquenes parts dels quals són papers per a ventalls.

Volum 1.er.—Es compon de 219 fulls dels quals 210 són papers per a ventalls i els nou restants, cobertes de cartipàs. Dels primers, un centenar són estampats en paper de fil i porten en llur majoria la indicació inframarginal dels editors barcelonins Pere Fullà (46 f.), Ignasi Estivill (20 f.) i Joan Llorens (34 f.); la resta estan mancats de peu d'impremta. Pertanyen, però, a la mateixa època d'aquells, que ha de situar-se entre els anys 1820 i 1850. Els altres, en paper mecànic, són, naturalment, més tardans i gairebé tots provenen de la Palma de Santa Caterina, del mateix Llorens o del seu fill Antoni. Les cobertes de cartipàs tanquen el volum factici; una d'elles és un plec per a aprendre a escriure els infants. La primera pàgina va estampada al bac - amb un motlle per al negre i tres contramotlles per al color - i les altres van pautaades per a les pràctiques d'escriptura. El gravat representa uns personatges en una biblioteca i entre ells Bufon. Les altres vuit cobertes són tirades al bac, però sols en negre i a dues imatges el full, sense pautaat al darrera; com si fossin destinades també a muntar ventalls. Porten escenes de la vida del «fill pròdig».

Volum 2.^{on}.—Està format per 212 fulls, dels quals unes tres quartes parts són pròpiament per a ventalls. Hi ha, a més, fulls d'altres rams de la imatgeria popular (estampes, cobertes de paper de fumar, pseudo-auques i làmines gravades al coure).

El gros dels ventalls és format per papers dels editors Josep Lluc (40 f.) i Antoni Bosch (43 f.) de Barcelona i Miquel Homs (51 f.) de Girona. Els fulls barcelonins tant pels versos com pels gravats tenen les característiques típiques dels ventalls del vuitcents. Els gironins, en canvi, són una adaptació de gravats antics, de boixos moderns aprofitats o de gravats obtinguts per altres procediments gràfics (litografia, zincografia), que donen al conjunt de l'Homs una varietat indecisa. En aquest conjunt heterogeni es destaquen quatre fulls les vinyetes dels quals, signades «Katúful», són degudes al llapis singular de Modest Urgell. Es tracta d'exemplars rars.

Segueixen 38 fulls a dues imatges religioses cada un; 12 fulls per a «ventalls de quarto»; dues pseudo-auques de divuit vinyetes gravades al coure, probablement madrilenyes, i tres fulls en paper groc amb la figuració típica de «l'àvia Quaresma», (de la qual els infants retallaven un dels set peus cada setmana). El gravat d'aquest full

Gravats al boix d'un full amb cobertes per a llibrets de paper de fumar. Hi manca el text que havia d'anar al peu, imprès a part

ens era desconegut. Després d'aquests fulls grocs ve un paper estampat al bac amb una parella que dansa al so que toca un violinista, la qual, inspirada en un coure estranger, resulta una de les poques estampes de tema profà de la nostra imatgeria popular; aquest full també és rar. La resta d'aquest volum està formada per làmines al coure (cinc d'elles del gravador català Josep Coromina), i dos fulls amb cobertes per a paper de fumar, un al coure i l'altre al boix. Els dels dos gravats són interessants, l'un per representar escenes de la vida de Serrallonga i l'altre per les parelles picaresques que porta: aquests dos papers escassegen molt. El més notable d'aquests dos volums és el nombre de fulls per a ventalls que contenen (uns 350 en total) per la qual cosa constitueixen un dels escassos aplecs d'aquests papers populars, car per ésser destinats a cobrir els cartrons d'aquell estris, l'enorme producció que se'n féu durant un segle fou consumida en aquesta manufactura. Només algun remanent de papers d'algun estoc botiguer ha pogut donar els fulls existents a les rares col·leccions actuals d'aquesta mena d'imatgeria. I els fulls per a ventalls que més escassegen són els d'en Fullà i els de l'Homs, que en la col·lecció Vallat hi són representats, no obstant, per una cinquantena de papers de cada un d'aquests editors, la qual cosa fa l'aplegament més remarcable.

V. 8894 (5532) Imagerie populaire espagnole.

Volum 1.er « Sujets religieux ». — Conté uns 200 fulls, gran infòlio, entre els quals predominen les estampes grans, junt amb aques de tema hagiogràfic ordenades unes i altres segons els noms dels sants representats.

Es tracta de gravats de procedència editorial molt variada. N'hi ha dels impressors barcelonins Francesc Ifern, Joan Jolis, vídua Pla, Joan i Jaume Gaspar, Francesc Surià, Josep Rubió, vídua Al-

Aquestes cobertes, gravades, al boix, són molt rares. Generalment, dibuix i lletra eren oberts en coure. (Grandària de cada rectangle 50 x 35 cm.)

tés, Rafael Figaró, Manuel Texero, Pau Nadal, Carles Gibert i Tutó, Ignasi Estivill i Bartomeu Giralt; n'hi ha dels manresans Pau Roca, Ignasi Abadal i Domènec Coma; n'hi ha del gironí Jaume Brò, dels tarragonins Ignasi Boix i Magí Canals, dels reusencs Rafael Compte i Narcís Roca i dels valencians Agustí Laborda, Ildefons Mompíe i Domingo i Mompíe. Aquesta relació de noms d'impresors situa el contingut d'estamperia d'aquest llibre des de darreries del segle XVII a mitjants del segle XIX. La majoria de fulls valencians són pintats a la morisca; en canvi, els catalans, en general, són en negre, per bé que també n'hi ha alguns de colorits. D'aquests, els més, són de l'Estivill; uns, els vells, pintats també a la morisca; els altres, al bac. Entre els que no són de l'Estivill hi figura un exemplar de can Jaume Brò, de Girona, pintat barroerament a la trepa, com un que n'hi ha a les carpetes de la Biblioteca de la Junta de Museus de Barcelona (1).

Les auques dels editors Llorens, Bosch i Mares (un català establert a Madrid), van intercalades al costat de les estampes que corresponen a la mateixa figura hagiogràfica. Amb igual criteri hi ha intercalats també uns coures i algunes litografies colorides de P. Martí de València.

Volum 2.º—Fulls, del mateix format i del mateix ram popular que els del volum anterior, en nombre també d'uns tres-cents.

Les estampes s'hi intercalen amb auques d'igual representació hagiogràfica i alguns fulls de processons. La majoria de les estampes són de tiratge especial i tardà. Hi ha 38 estampes amb gravats dels Abadal de Moià (segle XVII) tirades a mà sobre paper de barba, com si fossin proves. És una forma d'estampació dels gravats aba-

(1) Vegeu per tot el que fa referència als procediments d'acolorir els fulls populars «Els soldats i altres papers de rengles», obra que tenim publicada en col·laboració amb Joan Amades i Josep Colominas, pàgs. 55 al 76.

dalencs que no hem vist en cap altra collecció. Hom diria que el colleccionista es féu fer a ca l'Abadal de Manresa, descendent dels de Moià, una còpia dels boixos dels fons de la casa. I n'hi ha 64 més, que ens són ben conegudes, impreses en negre sobre paper mecànic, amb els boixos d'estampar al bac, sortides possiblement del fons de Josep Simó. Hi figuren també diversos fulls, alguns dels quals deuen ésser de procedència castellana, d'estampes per a detallar, de quatre, vuit i més imatges. Entre les auques cal remarcar per la seva raresa i per tractar-se d'un exemplar impecable la de la processó de la Cinta de Tortosa, del tiratge original amb els versos del pagès tortosí que la dictà.

Volum 3.er *Sujets diverses*.—Aplega aquest tomo uns dos-cents fulls gran infòlio de papers variats, però en llur immensa majoria auques i soldats.

Comença el llibre amb vint fulls de temes populars diversos, d'entre els quals cal destacar un Joc de l'oca, estampat per Magí Canals a Tarragona entre els anys 1756 i 1786. Té la particularitat d'ésser fins ara el full d'aquesta mena més antic entre els impresos a Catalunya. (En coneixem de mallorquins del segle xvii). Es tracta, doncs, d'un exemplar únic. Vénen després les auques en nombre de 102, provinents dels editors Llorens, Bosch, Simó i Estivill. Segueix una sèrie de 78 fulls de soldats de can Simó, tots estampats en negre sobre paper mecànic, per consegüent d'estampació tardana, tal com se'n veuen en major o en menor nombre a tots els aplegaments de fulls de rengle. A continuació s'hi troben quatre fulls amb soldats de la Guerra del francès, dels quals en tenim descrits tres amb els números 2, 4 i 5 en el catàleg de fulls de rengle del llibre esmentat en la nota anterior. El quart, però, ens era desconegut i per tant no està catalogat. De consegüent cal descriure'l.

Representa un esquadró de cavalleria lleugera; els soldats van a rengles de tres en tres. (Aquesta superposició de les figures és una forma de representació molt poc usada en la imatgeria popular de casa nostra, perquè no devia plaure a la mainada que volia retallar els soldats d'un a un). Pel casc semblen dragons, per bé que hi porten viscera com certes forces de cavalleria de l'any 1807; pel sabre també podrien correspondre a aquell cos, però la llança amb una banderola, - que per la grandària és una veritable bandera, - permet considerar-los com a llancers. El confusionisme en l'armament i l'uniforme d'aquestes figures és propi de la improvisació de tropes de la Guerra del Francès, quan era qüestió d'o-

posar-se sense perdre temps a la invasió napoleònica. Aleshores hom procurava armar forces similars a les franceses que més efecte produïen en el poble, com foren les de llancers, dragons i cuirassers, per tal de treure'ls el prestigi de tota força nova i mostrar alhora que els soldats catalans anaven tan ben equipats com els invasors.

Aquest full caldria titular-lo «Esquadró de dragons amb llança de la Guerra del Francès», i intercalar-lo en el susdit catàleg, a continuació del n.º 3, representació d'uns húsars amb llança, amb el n.º 3 bis, puix que tant pel dibuix com pel colorit s'agermana amb els cinc primers fulls catalogats en aquell llibre.

Tornant als altres fulls del volum, cal dir que hi ha diversos papers de l'Antoni Bosch amb soldats, en negre, i tots sense gens d'interès per la poca gràcia d'aquests fulls de rengle de Bou de la Plaça Nova. El volum es tanca amb fulls de la mateixa mena d'En Joan Llorens, uns en negre i altres colorits a la trepa. Aquesta manera de pintar deguda a la influència de la imatgeria d'Epinal, és ja la modernització dels fulls de soldats que portaran aquest ram a la decadència. No obstant tots aquests fulls tenen encara una certa puerilitat i amb llur colorit semblen vistosos. Entre els del volum figura el de «El general Prim i voluntaris catalans de la Guerra d'Àfrica» que escasseja, malgrat el crit que degué tenir.

Volum 4.º «Sujets divers».—Hi ha relligats en aquest volum també uns dos-cents cinquanta fulls en gran in-folio igualment, la majoria dels quals són auques, però hi ha també fulls de «toros», cobertes de paper de fumar i algun cartell.

S'obre aquest llibre factici amb un seguit de fulls que presenten les «suertes» de les curses de braus. Comença amb vuit papers de l'editor Solà, en els quals les escenes de torejar són presentades amb una gran simplicitat de mitjans, però dibuixades i gravades amb elegància. Un dels fulls és acolorit d'època, al bac, en vermell, salmó i verd. Degueren ésser els primers fulls d'aquest tema que es publicaren; aparegueren entre els anys 1820 i 1830. Després Pere Simó publicà onze fulls amb altres tantes «suertes» de dues escenes repetides a cada paper, dels quals en aquest volum n'hi ha set; hi manquen les «suertes» V, VII, VIII i IX. Les escenes van emmarcades dins una franja floral; el conjunt és decoratiu i ben dibuixat. Tant aquests fulls com els anteriors no abunden gaire a les col·leccions.

Encara hi ha altres fulls de «toros»: unes auques; uns papers amb quatre «suertes» cada un, probablement madrilenys - l'editor

sense gràcia volgué fer la competència als fulls d'en Simó donant més escenes a cada paper - i dotze làmines acolorides de la «Litografia Industrial Quincallera» de Barcelona.

Després continua el ram de les auques amb alguns fulls valencians, altres de l'Estivill, de la Vidua de Pere Simó i de l'Homs. Del primer editor hi ha «Vida de la mujer borracha. Vida del hombre borracho» (n.º 119 del nostre catàleg) colorida, i del qual full no coneixem més que un exemplar. Volem anotar que entre els ventalls de l'Estivill que hi ha en un dels volums anteriorment descrits (V. 8957, vol. 1.º), alguns porten per capçalera boixos d'una auca titulada «Constitución» (n.º 106 del nostre catàleg) entre els quals

Boix de l'auca titulada «Constitución», de l'editor Estivill que es troba en tots els exemplars coneguts

(Grandària natural)

Boix de la mateixa auca i d'igual número però de dibuix diferent que figura en un ventall del mateix edito

n'hi ha que no apareixen en la susdita auca, com pot veure's pels dos boixos que reproduïm com a mostra. De l'auquer gironí hi ha els núms. 50, 51, 54 i 55 de la seva ordenació, tirats en litografia. El núm 54 és la «Auca de Bernat Xinxola», amb dibuix i rodolins de Modest Urgell, que nosaltres hem qualificat de la «més autòctona-típicament típica» de les auques catalanes. N'hi ha dos exemplars: un en negre i l'altre en bistre. Escassegen els fulls d'aquesta edició.

Vénen seguidament unes noranta auques de la Palma de Santa Caterina, entre les quals hi ha exemplars repetits, però de tiratge diferent. Cal dir que aquestes repeticions de fulls ja les havíem observat també en els volums anteriors, la qual cosa indica que l'ar-replegador d'aquesta col·lecció era un col·leccionista complet i meticulós, puix que no sols aplegava exemplars representatius sinó

que de cada un recollia les edicions que trobava. Aquesta fallera ens ha permès conèixer un exemplar de «Historia de Pierres y Magalona», n.º 42, d'En Joan Llorens, amb el títol «Historia de España, desde el reinado de Carlos IV al de Isabel 2.ª», que correspon al n.º 39 de la catalogació editorial. Charles de Vallat en una nota que figura en aquest exemplar equivocadament fa constar l'errada; errada que de totes maneres avalora el full.

Segueix un plec d'unes vuitanta auques madrilenyes, quatre de les quals són de Ferrer i Cia.; la resta de Josep M.ª Marés.

Com ja aclarirem en el llibre de «Les Auques» (1) aquests papers d'en Marés són d'inspiració catalana. No sols per ésser català aquest editor sinó perquè introduí l'auca pròpiament dita a la imatgeria espanyola, i haver-se valgut sovint de dibuixants (Ramon Puiggarí, Tomàs Padró) i gravadors catalans (Miquel Cabanach, Josep Noguera i Celestí Sadurní). ¿Seria també català l'editor Ferrer? El nom almenys ho és ben declaradament.

Encaixat entre les auques i els fulls finals hi ha un paper de rengles que ens era desconegut, per la qual cosa l'hem d'assenyalar també com a exemplar únic. És d'una grandària major que la corrent en els papers grans de la imatgeria popular, tots ells en gran infòlio, és a dir, d'uns 42 x 30 cm., aquest, però, amida 50 x 36. A causa de la seva grandària l'exemplar fou plegat per la meitat en fer la relligadura. Així mateix la imatge que s'hi representa no és pas corrent: figura un gran vaixell guarnit de banderes. No coneixem altres papers de rengle amb aquest contingut que dos de la casa Simó, en tiratge tardà sobre paper mecànic, un dels quals és acolorit. En el nostre catàleg del llibre de «Els Soldats», aquests fulls porten els núms. 108 i 110. En canvi, l'exemplar del qual parlem, sembla un tiratge d'època, no sols per ésser estampat en paper de fil sinó per estar pintat al bac; els colors són vermell, groc i blau de tons càlids. Es tracta d'una nau de guerra amb una seixantena de canons, guarnida, com hem dit, de banderes, amb aire de festa, que fa salves en el moment que una falua se li acosta amb un personatge a bord. Com a imatge de vaixell és magnífica, com a full popular, notable. El to calent del colorit l'agermana amb les grans estampes de la casa Estivill, per la qual cosa l'atribuïm a aquest editor. Per tal d'incluir-la en el susdit catàleg li donem el número 108 bis, amb la denominació de «Navili de guerra espanyol empaquetat, del primer quart del segle XIX».

(1) *Les Auques*, obra escrita també en col·laboració amb Joan Amades i Josep Colominas.

Clouen aquest volum tres cartells anunciadors d'almanacs, dels quals cal destacar els de «El Tiburón» i de «El Xanguet», editats per l'Innocenci López; l'auca «Historia de la gloriosa», que descriu amb ironia la revolució del 1869, i una vint-i-cinquena de fulls amb cobertes de paper de fumar. D'aquests, vint són tiratges especials, proves al bac, en vermell, per satisfer uns desigs de colleccionista; la resta són papers originals obtinguts amb distints procediments gràfics.

V. 8897 (12054). *Recueil de planxes (gravures, lithographies, etc.) représentant des sujets populaires espagnols, russes, anglais, etc.*—Volum infòlio, d'uns dos-cents fulls molt heterogenis, sense res d'imatgeria popular catalana.

Fora de vuit làmines a l'acer amb escenes de la Guerra del Francès, dibuixades per Bonaventura Planella, prou conegudes, i potser d'altres quatre làmines al coure, anònimes, amb escenes de balls espanyols, deliciosament interpretats, que no havíem vist mai, la resta són fulls d'aire popular italians, russos, francesos (Epinal) i anglesos, sense gran interès imatger. Els provinents d'Anglaterra, entre els quals hi ha ombres, soldats i caricatures, són completament anodins, sense cap gràcia.

Amb aquest volum acaba la imatgeria popular pròpiament dita, és a dir, el recull de fulls en els quals el gravat, la imatge, domina, i la lletra, quan n'hi ha, hi fa un paper d'auxiliar, secundari, al revés del que es presenta en els goigs i els romanços.

La col·lecció de goigs

Els goigs per llur nombre constitueixen la porció més voluminosa del fons Vallat d'imatgeria. N'hi ha 24 tomos amb un total aproximat de 7.300 fulls. La desproporció d'aquesta xifra amb la dels fulls pròpiament imatgers (uns 2.000 a penes) és la mateixa que s'observa en totes les col·leccions imatgeres. I s'explica perquè ultra ésser incomparablement més nombroses les fonts productores d'aquests fulls de l'himnari sacro-popular, eren fulls que la gent conservava, mentre que, en general, els altres anaven destinats o bé als jocs de la mainada (auques i papers de rengle), que sovint retallava, o bé solien ésser llençats (cobertes de cartipàs i de paper de fumar), o bé servien per a enganxar sobre cartró (ventalls). Només les estampes grans tenien més possibi-

litats d'ésser guardades, però moltes d'elles anaven enganxades a les parets i en embrutar-se o fer-se malbé eren cremades.

Els goigs per llur abundor i per haver-se'n editat arreu de Catalunya on hi hagués una impremta, mal que fos modesta, són d'un gran interès per a l'estudi de la Tipografia catalana. Llur estudi ens pot donar dades per a historiar i situar moltes impremtes i per a seguir l'evolució tècnica de l'art de l'impressor a casa nostra. Els diversos elements que componen aquests fulls: lletra dels goigs, titulars, gravat il·lustrador, vinyetes, filets de l'enquadrament, etc., donaven motiu, dins un tipus clàssic de presentació, que el caixista mostrés el seu bon gust en la composició. En el nostre país, on la producció llibrera no fou gaire voluminosa durant els segles xvi, xvii i xviii i el primer quart del xix, l'historiador de les arts tipogràfiques trobarà un recurs pròdig en exemples en les col·leccions de goigs que com les de l'Arxiu Històric de la Ciutat i la Biblioteca de Catalunya compten llurs exemplars per desenes de milers. Amb tot, com que malgrat i haver-hi a Catalunya aplecs tan voluminosos de goigs, no és possible que en cap d'ells hi hagi exemplars de tots els goigs publicats, és indispensable conèixer les col·leccions menors a fi que un dia amb l'estudi dels materials d'unes i altres es pugui establir un catàleg total, que fóra una de les grans aportacions al coneixement de la nostra cultura en el passat i de l'art de la impremta.

Per a col·laborar-hi anotarem els volums de goig del fons Vallat, sense però detallar-ne el contingut més enllà del que diu la fitxa bibliogràfica del catàleg de la Biblioteca; detall altrament innecessari donada l'homogeneïtat de l'aplec i ésser aquests fulls populars, com hem dit, gairebé tots ells disposats en un format i en una composició típics.

V. 8893 (11.907).—«Goigs catalans. Recueil de 145 pièces in-folio, imprimées dans diverses villes de la Catalogne».

V. 8895 (11.908).—«Gozos, décimas, etc. Recueil de 196 pièces in-folio, imprimées dans diverses villes d'Espagne».

V. 9914 (4771).—«Goigs roussillonnais. Recueil factice de 66 pièces reliées en 1 vol. in-folio».

V. 9920 (4777).—«Goccius sardes. Recueil factice in-folio de 46 pièces, imprimées dans diverses villes de Sardaigne».

V. 10.478 (4769).—«Goigs catalans. Recueil factice de 2.903 pièces reliées en 8 vol. in-folio».

V. 10.479 (4770).—«Goigs y gozos. Santoral catalan et espagnol, composé de 1.011 pièces formant un recueil factice de 4 vol. in-folio».

V. 10.481 (4775).—«Gozos espagnols. Recueil factice de 2.952 pièces recuilies dans toutes les villes de l'Espagne et reliées en 8 vol. in-folio».

Ultra aquests volums de fulls de goigs hi ha sis títols més en el Catàleg referents a aquests càntics; com que es tracta, però, de publicacions amb goigs aplegats i algun d'ells no és més que un recull manuscrit, no els anotem perquè pròpiament ja no contenen fulls populars.

L'interès d'aquest aplec augmenta si es té en compte que fou fet seixanta anys enrera, quan era més fàcil trobar papers antics i no hi havia encara l'allau d'impressions modernes, generalment sense gaire valor tipogràfic, les quals han nodrit desmesuradament les col·leccions més recents. No obstant, vers aquella data el gogista Pau Parassols i Pi ja havia començat a «inventar-ne» per satisfer la pruija col·leccionadora dels primers aplegadors de goigs, que els feien imprimir sobre paper de barba a can Lluís Tasso.

El poc temps de què disposàrem durant la nostra estada a Montpeller no ens permeté fullejar tota aquesta sèrie de 24 volums de goigs. Tan sols poguérem fer-ho amb els vuit volums del número V. 10.478 (4769), format per un aplegament de goigs tots de text català.

Els fulls hi són ordenats en ordre alfabètic per santoral. Aquesta ha estat la forma de classificació usada des dels primers gogistes, els quals s'atenien a la representació hagiogràfica d'aquests papers populars. Només darrerament, en veure el valor documental d'aquests fulls per a l'estudi de l'art tipogràfic, és quan s'ha començat llur ordenació per poblacions i per impremtes. No és estrany, doncs, que Charles de Vallat classificqués els seus goigs a la manera dels col·leccionistes primitius. Cal remarcar, però, que devia interessar-li també la lletra de l'himne, com a document de literatura popular, puix que en els volums fullejats hem trobat goigs manuscrits, copiats pel mateix Va-

llat. Aquestes còpies són fetes amb una lletra lleugera, seguida, gairebé femenina.

Els tres primers volums no contenen més que fulls d'advocacions marianes; els tres següents són de sants; el setè de santes, i l'últim de cànctics nadalencs, de festes fixes i mòbils, etc. Cada una d'aquestes quatre grans divisions va precedida d'una taula general manuscrita pel mateix col·leccionador, en la qual figura per ordre el nom del titular de cada goig, que serveix de base a l'ordenació alfabètica, junt amb el primer vers del càntic, el lloc i data de la impressió i el nom de l'estamper. El contingut bibliogràfic d'aquest índex mostra que l'interès de Charles de Vallat anava més enllà dels motius hagiogràfics.

A l'igual que en els volums d'iconografia religiosa abans descrits, també hi ha làmines o estampes intercalades amb la representació de la imatge a la qual van adreçats els goigs que segueixen.

És molt difícil amb una visió tan somera remarcar els exemplars rars que hi pugui haver, i ho és més si es té en compte que els goigs col·leccionats fins ara deuen passar de cent mil, veritable selva de papers populars que ningú no ha aclarit encara amb un estudi acurat i complet. Hem de confessar que els que hem treballat per establir un coneixement i una ordenació de les auques i els papers de rengle, els quals fulls ni en el catàleg ni en les col·leccions passen d'uns centenars, aquella massa enorme de paper ens fa respecte.

A través d'una ullada ràpida, poguérem donar-nos compte, però, del perfecte estat de conservació de tots els fulls aplegats, del gran interès tipogràfic de molts d'ells i de la varietat de llur procedència. La majoria són del segle XIX, encara que no passen de l'any 1876; n'hi ha bastants del segle XVIII i alguns del XVII, que és la proporció en l'ordre cronològic del contingut de les col·leccions dels gogistes més importants.

* * *

Ací acaba la nostra descripció somera de la col·lecció d'imatgeria popular catalana de la Biblioteca Municipal de Montpeller. El lector s'haurà sorprès, però, que bo i figurant-hi tots els rams de la imatgeria popular, àdhuc ventalls, cobertes de paper de fumar i cobertes de cartipàs, no hi hagi, en canvi, romanços. Estranyats també d'aquesta falla interrogarem els amables biblio-

tecaris, però, malgrat llur afany per servir-nos no poguérem trobar cap recull d'aquests plec de literatura i imatgeria popular. Val a dir que en general els romanços no figuraven en les primeres col·leccions d'imatgeria popular. Per la nostra banda, només hem trobat aquest rengle imatger en la col·lecció Compte, iniciada per Guillem Compte vers el 1868. El fet que Compte fos descendent d'una família d'impressors de fulls populars que tenien botiga a Reus, almenys des de mitjans del segle XVIII, podria explicar que aplegués també romanços. Cal convenir que el contingut sovint truculent i sovint groller d'aquests papers podria ésser causa que els col·leccionistes d'imatgeria i literatura populars sentissin repulsió per ells. Amb tot sembla que el Dr. Sardà i Salvany, apòlogista catòlic, guardava també romanços entre els papers de la seva col·lecció imatgera. En canvi hi hagué persones que aplegaven romanços i els feien relligar en volums. Sigui el que vulgui, potser Charles de Vallat no s'aficionà a aquest ram de la imatgeria, és cosa, però, que ens estranya.

Charles de Vallat

bibliòfil i col·leccionista

FETA la presentació de la imatgeria catalana d'aquest fons montpellerí, ens interessaria poder presentar degudament la personalitat del seu aplegador, l'home que tingué la preocupació de formar una biblioteca tan notable i de colleccionar aquest recull copiós de fulls en una època en què els bibliògrafs catalans eren *rara avis* i en què hom considerava els papers populars com una menudalla dins les arts gràfiques, sense cap interès artístic ni literari.

Charles de Vallat, vescomte de Vallat, nasqué a Montpeller el 1816. L'ambient universitari de la ciutat que veié néixer a Jaume el Conqueridor, i l'ambient felibrenc en plena pujança, desvetllarien en el jove Vallat l'amor a la llengua vernàcula.

Entaulada amestat amb els poetes, prosadors i erudits llenguadocians, la seva afecció, afavorida per una cultura selecta, el portà a l'estudi i a l'aplegament de la producció de les llengües romàniques populars que els idiomes estatals tractaven d'ofegar.

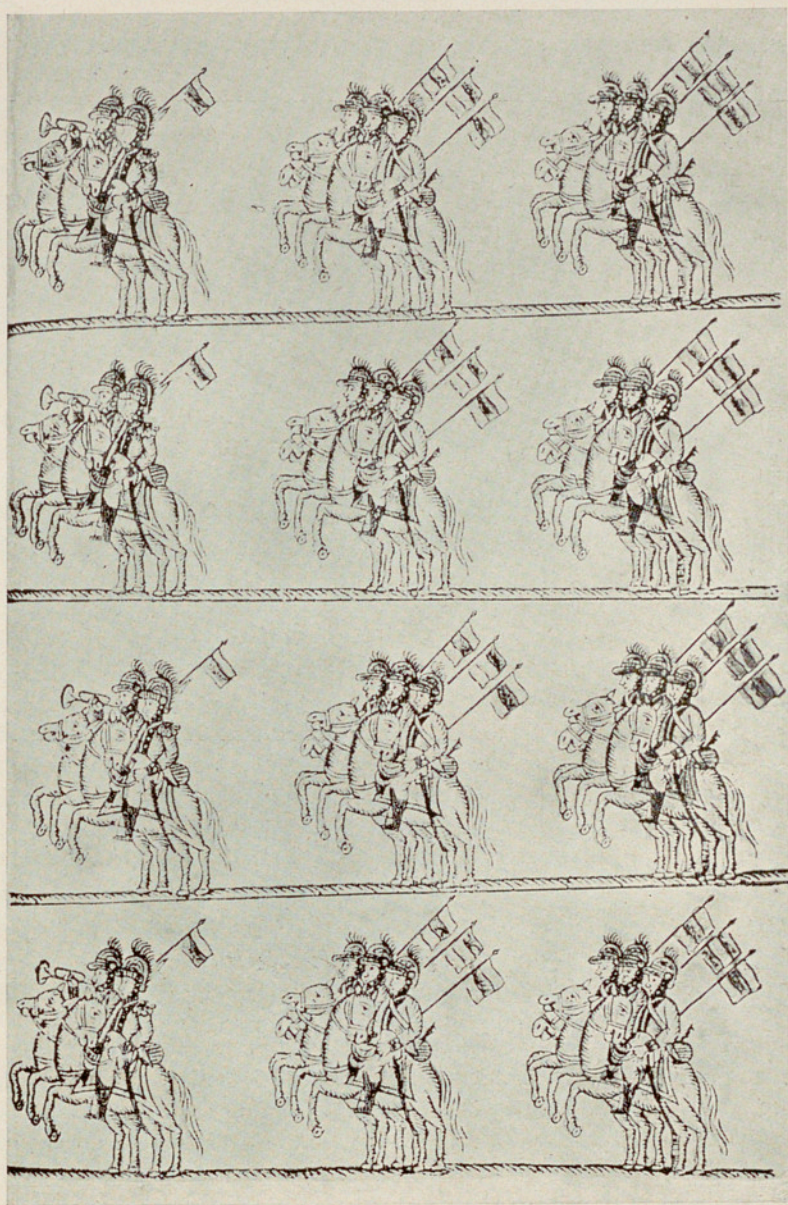
De Vallat ingressà a la carrera consular i diplomàtica, en la qual arribà a ministre plenipotenciari. Als 44 anys vingué a Barcelona de cònsol de França; era a les darreries de l'any 1860; hi restà fins les acaballes del 1870. Dels Alps als Pirineus el moviment erudit i literari per la renaixença de les llengües d'oc, ani-

mat sobretot pel geni poètic de Mistral, es trobava en plena pujança; alhora que a Catalunya la renaixença literària estimulada per un anhèl més o menys precís de reivindicació nacional prenia esclat amb els Jocs Florals establerts el 1859, les representacions de teatre català i les publicacions catalanes sovintejades.

Ací el vescomte de Vallat trobaria un ambient literari i erudit, alhora que artístic, tan abrandat com el del seu país natal, el qual, en els seus desplaçaments consulars, devia enyorar manta volta. En trobar-se entre els escriptors i artistes catalans s'hi degué sentir com si fos a la seva terra malgrat la circumspècció a què l'obligava el seu càrrec oficial. S'endevina en les ratlles que transcrivim a continuació d'una lletra en castellà, adreçada a Milà i Fontanals des del consolat de Londres, el gener del 1871, bo i excusant-se de no haver pogut despedir-se d'ell: «Hace años que me estaba negando en admitir el destino de Londres, aunque sabiendo que tenía más importancia que no Barcelona; pero el clima lo aborrezco, y, V. lo sabe, soy latino y muy buen latino». Parla de la seva estada a les vores del Tàmessis i diu: «Mi vida se parece poco con la de Barcelona: niebla y asuntos oficiales...». Afegeix que és un país «en el cual se trata mucho más en algodonnes y en pólvora que no en Letras y en Filosofía». A més, per aquelles mostres de fulls populars que hi recollí no podria distreure's gaire amb la imatgeria anglesa. Set anys més tard, en una altra lletra al mateix destinatari, datada el 1877, a París, parla del seu propòsit per quan es retirí de la carrera, que serà aviat, de «aller, si Dieu me le permet, revoir mes bons amis de Barcelone» (1). És evident, doncs, que a la Ciutat comtal s'hi trobà bé i que féu amistats durables.

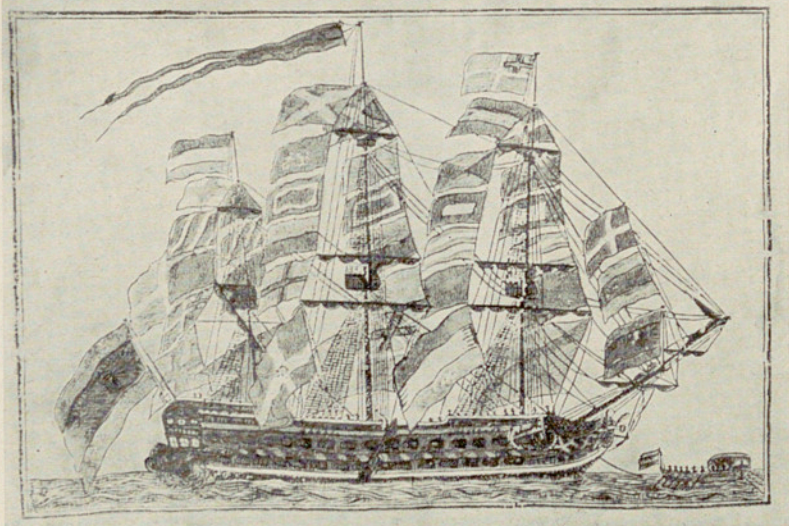
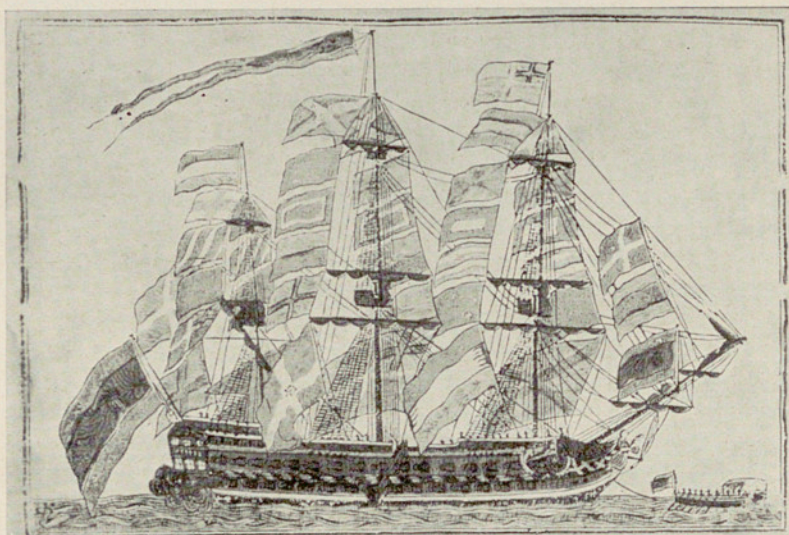
Hem cercat en va el nom d'aquest montpellerí notable entre les relacions de festes literàries i d'actes oficials; en les llistes d'Adjunts dels Jocs Florals o en les d'acadèmics i membres corresponents de l'Acadèmia de Bones Lletres, i tampoc no l'hi hem trobat. Només l'hem vist en la relació de subscriptors de «Lo Gay Saber», en la primera època de publicació d'aquest periòdic (1868-1869), encara que hi figura amb la denominació «Lo Consol de França». No li plauria que el seu nom fos notat massa; potser, el seu temperament el portava més aviat a l'estudi reclòs fora de les activitats públiques de cap mena. Sembla demostrar-ho també l'escassetat de les seves publicacions: puix fora d'un Formulari diplomà-

(1) *Epistolari d'En Milà i Fontanals*, correspondència recollida i anotada per L. Nicolau d'Olwer. 2 vols. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

ESQUADRÓ DE DRAGONS AMR LLANÇA DE LA GUERRA DEL FRANCÈS
FULL DE RENGLA, DESCONEGUT, ESTAMPAT AL BAC AMB NEGRE CLAR, BLAU PLOM, GROC
VERMELL CLAR I PERLA

Grandària: 42 x 30

NAVILI DE GUERRA ESPANYOL EMPAVESAT, DEL PRIMER QUART DEL SEGLE XIX
FULL D'IGNASI ESTIVILL, ESTAMPAT AL BAC AMB NEGRE I VERMELL, GROC I BLAU CÀLIDS
Grandària de l'original 50 x 36 cm.

tic i consular, escrit amb col·laboració, sols hem trobat publicat un treball seu. Es tracta de la presentació de «Poésies languedociennes de Leon Rouvière», publicat l'any 1841 a la «Revue des langues romanes» de Montpeller. Consisteix en la publicació del primer cant de l'Eneida en subdialecte montpellerenc, tal com es parlava del 1830 al 1840, precedida d'una breu nota crítica amb la semblança literària de Rouvière. Com a treball d'escriptor i d'erudició és ben poca cosa. De Vallat era més aviat un col·leccionista, un bibliòfil erudit i la seva afició pel llibre li absorbia els seus ocis professionals. Així es comprendria que pogués aplegar aquells 12.000 títols.

Amb tot, a Barcelona la tasca se li facilitaria. Vallat s'hi trobava en aquell temps benaurat, quan en Llordachs venia incunables a deu rals i originals del xvi a dues pessetes; en Mero Gual comprava els llibres antics per aprofitar els pergamins de les cobertes, els quals eren venuts per a fer timbals, i el «Matalasser» venia el llibre vell al preu únic de cinc pessetes.

És molt possible que l'afany d'aplegar tota mena de publicacions de llengua i d'esperit català el portés al ram imatger, ja fos perquè en les botigues dels llibrers antiquaris del temps, hi trobés els primers gogistes o bé perquè les parades de soldats, d'auques i de ventalls el possessin en camí de trobar els fons barcelonins de l'Antoni Bosch, al Bou de la Plaça Nova, i d'En Joan Llorenç a la Palma de Santa Caterina. Aleshores era el temps en què aquells dos imatgers es trobaven en l'esclat de llur producció i, possiblement, ja havien adquirit, en tot o en part, el material de l'Estivill, d'en Simó, d'en Lluc i de can Piferrer. El vescomte de Vallat trobaria en aquelles botigues humils uns fons d'imatgeria popular variats, esplèndids, aplegadors de fulls de diverses procedències catalanes i valencianes, i en restaria sorprès i admirat com en Charles Nodier, l'any 1832, o el Baró Charles Davillier i Gustave Doré el 1862.

Les seves aficions el posarien aviat en contacte amb els dos nuclis inicials d'aplegadors de la nostra imatgeria. Un d'ells, de tendències religioses, recollia els goigs, i probablement estampes; constituïa l'Associació de Gogistes fundada el 1854. En fou aviat capdavanter el prevere Pau Parassols i Pi, «inventor» de més de 1.500 goigs, del qual ja hem trobat mostres repetides de la seva facúndia en la col·lecció Vallat. L'altre nucli de tendències literàries i artístiques, sense formar cap mena d'agrupament, era donat als papers profans, auques, soldats, romanços, etc. Vallat degué

entaular relació amb alguns dels aficionats a aquests rams i a la vista de llurs col·leccions primerenques el seu esperit col·leccionador es decantaria vers la nova empresa.

Entre els col·leccionistes més destacats d'aquella primera generació aplegadora hi havia, sense comptar els gogistes, En Salvador Bordes, potser el més primerenc dels auquistes; En Santiago Àngel Saura, polígraf superficial i arreplegador aferrissat; el metge Joan Font i Guitart, intel·lectual i definidor en aucologia; En Conrat Roure, advocat, polític i literat; En Joan Caballé, mestre d'obres; En Joan Cardona, mestre de minyons, i En Guillem Compte, d'ascendència imatgera, comerciant de vins i fruites seques. Amb qui d'ells Vallat entaularia relacions i qui seria el seu orientador primer dins la imatgeria? Ara com ara no tenim elements per a fixar cap d'aquestes concomitàncies; amb tot i que totes elles són possibles. El que hi ha de curiós, però, en el col·leccionisme de Charles de Valtat és la conjunció de les dues especialitzacions imatgeres, que en el seu temps, a Barcelona, apareixen gairebé totalment diferenciades: la religiosa, mantinguda per gent devota, i la profana, per gent tirada a les arts i les lletres. El novell col·leccionista, amb la seva erudició bibliofílica i filològica, en trobar-se amb la varietat, abundor i originalitat de les manifestacions imatgeres catalanes, compregué tot seguit la conveniència de recollir tota mena de fulls populars; potser amb la sola excepció dels romanços. Si s'hagués preocupat d'aquest ram, el vescomte de Vallat resultaria ésser el primer aplegador totalitari dels fulls populars de les terres de llengua catalana.

Aquesta característica de la bibliofília de Charles de Vallat, ben interessant per a nosaltres, junt amb l'estudi de l'aplec de textos catalans i les averiguacions més aprofundides de les seves relacions intel·lectuals a Barcelona durant el deseni del seu consolat, constitueixen un caire de la personalitat d'aquest bibliòfil llengüadocià que haurà d'ésser escatit per un o altre. Per la nostra part n'oferim la suggerència als joves historiadors de la literatura catalana.

L'ex-cònsol barceloní degué deixar la carrera en apropar-se a la setantena, segons es desprèn de la lletra del 1877 abans esmentada: «Le temps est prochain, pour moi, où, retiré du service et à la retraite, je pourrai ne plus m'occuper que de littérature et laisser complètement la politique de côté». Quant arribà per a ell aquesta hora anhelada es retirà a Montpeller, on els seus compatricis il·lustrats seguien abrandats per l'erudició i la gaia

ciència. Els darrers anys de la seva vida els esmerçaria en ordenar els llibres i papers de la seva biblioteca. En la calma d'aquest treball redactaria les taules bibliogràfiques que encapçalen les divisions en els volums dels goigs. I qui sap si també transcriuria amb aquella lletra fina, i amb gran cura ortogràfica, els goigs que li havien enviats manuscrits, durant el temps que era a Barcelona, alguns corresponsals seus com el vice-cònsol francès de Ciutadella (Menorca) o el rector de Calafell.

El 7 d'agost del 1884 moria Charles de Vallat a Montpeller. La seva biblioteca amb la col·lecció de fulls populars catalans per voluntat testamentària passava a la Biblioteca Municipal. El voluminós contingut d'impresos catalans són allí com una supervivència, com una sublimació, de les relacions que en els temps medievals unien Montpeller i Catalunya. Tant de bo que l'estudi i l'ampliació d'aquests fons pogués servir per a l'establiment de noves i cordials relacions entre la intel·lectualitat llenguadociana i catalana.

ADDENDA

UN cop imprès aquest treball en el «Butlletí», hem pogut tenir durant uns dies a la nostra disposició el «Catalogue des ouvrages léguées par M. Charles de Vallat», publicat en dos volums per la Biblioteca de Montpeller, els anys 1891-1892, el qual ha estat tramès a la Biblioteca de Catalunya, tal com gestionàrem.

Hi hem comptat més d'un miler de títols impresos o pertocants a les terres catalanes; la major part de les estampacions són de Barcelona, València, Palma, Perpinyà, Girona i Tarragona. Hi ha, encara, un nombre semblant de títols en llengües d'oc. En el fons català es troben la gran majoria de publicacions del nostre Renaixement. El ram teatral és abundant, i el dels periòdics catalans, que van de «Lo Gai saber» a «La Campana de Gràcia» passant per «La Flaca», ben interessant. Al costat de la literatura catalana moderna hom troba edicions antigues: dels «Usatges», d'Ausiàs March, de les Cròniques de Jaume I i Muntaner, del Marquilles, del «Sermó» de Manescal, del «Libre de Consells» de Jaume Roig, dels «Títols d'honor de Catalunya» de l'Andreu Bosch, les «Cròniques de Espanya» de Carbonell i d'altres obres clàssiques encara. Així mateix hi figura un manuscrit de les «Històries é Conquestes», de Pere Tomich. Per les dates d'aparició dels llibres moderns es dedueix que Charles de Vallat mantingué relació amb l'ambient literari barceloní fins a la seva mort; una prova completa d'això que diem ens la dona l'existència dels vint-i-sis primers volums dels Jocs Florals, que comencen el 1859 i acaben el 1884, l'any en què va morir. Indubtablement devia haver-hi un llibreter a Barcelona que li servia les novetats (seria l'Àlvar Verdager?); però hi deu haver llibres que degueren ésser-l'hi endreçats per llur autor. Una investigació pacient en els prestatges del fons Vallat permetria, sens dubte, trobar-hi dedicatòries aclaridores de relacions intel·lectuals i de lligams d'amistat que el nostre bibliòfil havia deixat a Barcelona.

Es tracta, en resum, d'un catàleg, molt interessant, que pot ésser una bona guia per a estudiar la personalitat d'aquest montpellerenc afeccionat a les coses de Catalunya.

En quant a la imatgeria popular aquest catàleg ens ha proporcionat la satisfacció de trobar-hi registrats diversos volums de romanços. Heus aquí les notes bibliogràfiques corresponents:

- (1788) *Cancions* (sic), *Romances*, *Trobos*, *Coplas*, etc.—Recueil factice de 1614 poésies populaires imprimées dans diverses villes d'Espagne.—12 vol. pet. in-4°.
- (2517) *Colección de Romances*, *Diálogos*, *Coplas*, *Seguidillas*, *Trobos*, etc., en català y en castellà (sic).—Recueil in-4°.
- (8727) *Poesias piedosas* (sic) *españolas*.—Recueil factice en un vol. in-4°.
- (8728) *Poésies populaires espagnoles et catalanes*.—Recueil factice de pièces volantes en 2 vol. pet. in-fol.
- (8729) *Poésies populaires catalanes*.—Recueil en 2 vol. pet. in-4° de 255 pièces de divers genres, imprimées dans diverses villes de Catalogne.

Hi ha encara, el n.º (8726) del qual no donem la nota perquè suposem que és una repetició del (1788), com també el n.º 11.945 deu ésser-ho del V. 8957 (5533), que hem descrit en el cos de l'article. Aquestes repeticions i altres anomalies que hem observat al Catàleg confirmen l'observació que se'ns féu a Montpeller que havia estat redactat amb poca cura.

Hi ha anotats altres reculls facticis d'histories, opuscles, sainets, fulls volants, etc., entre els quals podria haver-hi també romanços intercalats. En donem la filiació com a referència: 8724, 8725, 8730, 9329-9334, 9340, 9347, 9349, 9994-9996, 12046 i 12052. Caldrà veure-ho.

En total passaran, doncs, de dos mil, pel cap baix, el nombre d'aquest papers populars que prou trobarem a faltar en l'examen ràpid dels volums d'imatgeria durant la nostra estada a la Biblioteca de Montpeller. No erràvem, però, quan hem qualificat de totalitari el colleccionisme imatger de Charles de Vallat.

AQUEST
TIRATGE A PART
RESPON AL DESIG DE FER CONÈIXER
EL FONS VALLAT, DE MONTPELLER,
PER TAL QUE ELS ESTUDIOSOS CATALANS
SE'N PUGUIN APROFITAR.
AMB ELL, TAMBÉ VOLEM
QUE LES NOSTRES RECORDANCES ANUALS
ALS AMICS DE LA PART DE
PAU VILA I ELS SEUS
NO S'INTERROMPIN NI EN LES HORES DOLOROSES
QUE VIVIM; I HO FEM AMB L'ESPERANÇA
QUE SIGUIN PROFITUSES PER A
CATALUNYA
CAP D'ANY DEL 1937

RF-15-112